

# KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

35

Zeszyt z okazji 60-lecia istnienia muzeum w Starej Synagodze w Krakowie /  
Volume issued on the occasion of the 60<sup>th</sup> anniversary of the museum  
in the Old Synagogue in Kraków

Koncepcja merytoryczna zeszytu /  
The concept behind the main theme of the volume:  
Eugeniusz Duda



Muzeum Historyczne Miasta Krakowa

Kraków 2017

Kolekcje, muzea

Collections, museums

# Rudymenty krakowskiej wystawy szkoły Becalel w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie

Szkoła Rzemiosł Artystycznych Becalel została założona w Jerozolimie w 1906 roku przez Borysa Schatza (1866–1932), malarza, a w latach 1895–1905 nadwornego rzeźbiarza króla Bułgarii, Ferdynanda I. Szkoła, która swoją nazwę zawdzięczała biblijnemu rzemieślnikowi Becalelewi, przewodzącemu pracom przy budowie pierwszego Przybytku (Wj 35, 30–33), miała na celu rozpowszechnienie wśród miejscowej ludności żydowskiej rzemiosł artystycznych. Główną domeną szkoły był wyrób dywanów wschodnich oraz metalowych i drewnianych przedmiotów pamiątkowych<sup>1</sup>. Przy szkole zostało zorganizowane również muzeum ze zgromadzonymi w nim m.in. dziełami sztuki żydowskiej. Po zakończeniu I wojny światowej szkoła została reaktywowana, a w roku 1935 zreorganizowana pod kierownictwem Józefa Budki (1888–1940) i odtąd funkcjonowała jako Nowy Becalel.

W szkole działało ponad 30 warsztatów rzemiosł artystycznych, m.in. pracownia dywanów, wyrobów drewnianych, filigranów, wyrobów metalowych, koronkarskich. Produkowano w nich zarówno tradycyjne przedmioty związane z kultem synagogałnym i religijnymi obrzędami domowymi, jak i przedmioty codziennego użytku oraz ozdoby stroju. Ponadto uczono także malarstwa, rysunku i języka hebrajskiego. Wśród wykładowców było wielu Żydów pochodzących z Polski (malarze Samuel Hirszenberg i Leopold Gottlieb oraz wspomniany wyżej Józef Budko).

Zadaniem szkoły było stworzenie narodowego stylu na bazie tradycji sztuki żydowskiej, zwłaszcza iluminatorstwa i kaligrafii, połączonego ze współczesnymi tendencjami sztuki europejskiej. Zarówno w formach, jak i motywach zdobniczych wykorzystywanych przez twórców Becalelu do dekoracji wyrobów wyraźnie widoczne są też wzorce mające źródła w sztuce Bliskiego Wschodu. Jednym z podstawowych elementów stosowanych do syntezy nowego stylu było literactwo, zatem czerpiąc inspiracje ze sztuki islamu w zdobieniu przedmiotów, wykorzystywano dekoracyjne możliwości alfabetu hebrajskiego, stanowiącego podstawę różnorodnych, często skomplikowanych ornamentów, w których czytelność poszczególnych liter ulegała zatarciu. Tego rodzaju kaligraficzne zdobienia stosowano powszechnie, zwłaszcza w dekoracji przedmiotów metalowych i dywanów<sup>2</sup>.

Wyroby szkoły początkowo przeznaczone były na potrzeby lokalnego, jerozolimskiego rynku, ale

z czasem, z myślą o ich eksporcie do Europy i Stanów Zjednoczonych, zaczęto produkować przedmioty droższe. Szkołę wspierało stowarzyszenie działające pod tą samą nazwą, a dla ułatwienia eksportu wyrobów założono bratnie stowarzyszenia w Hamburgu, Pradze, Antwerpii i innych miastach. W latach (1910?) 1911/1912 zostało założone w Warszawie Towarzystwo komandytowe Becalel, którego celem było rozpowszechnianie wyrobów szkoły na terenie Królestwa Polskiego i Rosji. W Europie w latach 1909–1910 krótkotrwałe wystawy Becalelu zorganizowano w Berlinie, Monachium, Kolonii, Bazylei, Katowicach, Hamburgu, Lipsku, Wiedniu, Królewcu, Poznaniu, Lwowie i Warszawie<sup>3</sup>; w roku 1911 dużą wystawę w zorganizowano w Odessie, w następnym roku w Londynie, a w 1914 w Nowym Jorku i Baltimore<sup>4</sup>.

W odniesieniu do wystaw organizowanych w polskich miastach wzmianki o nich są niezwykle skąpe. Autor wydanego w roku 1912 w Łodzi tekstu omawiającego działalność Becalelu napisał, że wystawę zorganizowaną pod koniec 1909 roku w Warszawie zwiedzili wszyscy wybitni „przedstawiciele malarstwa miejscowego” i cieszyła się entuzjastycznym przyjęciem<sup>5</sup>. Wiadomo ponadto, że w lutym 1910 roku wystawę prac szkoły zorganizowano w salach posiedzeń kahału we Lwowie<sup>6</sup>. Nieco więcej

<sup>1</sup> „Becalel” *Szkoła Artystyczno-Przemysłowa w Jerozolimie*. Łódź [1912]; *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*: Becalel. T. 1. Oprac. Zofia Borzymińska, Rafał Żebrowski. Warszawa 2003, t. 1. s. 153.

<sup>2</sup> Chrzanowska Agnieszka: *Metaloplastyka żydowska w Polsce*. Warszawa 2005, s. 29–51.

<sup>3</sup> „Becalel”..., s. nlb.

<sup>4</sup> Shilo-Cohen Nurit: *The „Hebrew Style” of Bezalel, 1906–1929*. „The Journal of Decorative and Propaganda Arts” 1994, Vol. 20, p. 143.

<sup>5</sup> „Becalel”..., s. nlb.

<sup>6</sup> „Jedność. Organ Żydów Polskich” 1910, nr 8, s. 6. W tym samym numerze na s. 6 autor, posługujący się pseudonimem m., w artykule zatytułowanym *Bezalel* zawarł swoje krytyczne spostrzeżenia dotyczące ideologii, nie znajdując w wystawianych przedmiotach „treści narodowych”.



Artur Markowicz, plakat wystawy Szkoły Artystycznej Becelei w Pałacu Spiskim w Krakowie w 1912 r., Kraków, Zakład Litograficzny Aureliusza Pruszyńskiego, litografia; w zbiorach MNK, nr inw. MNK III-af-600, fot. Pracownia Fotograficzna MNK

informacji zanotowano na temat wystawy w Łodzi, którą otwarto 18 stycznia 1911 roku. Prezentowano na niej wyroby wykonane zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli szkoły; o jej randze świadczy fakt, że zorganizowana została dzięki staraniom członków zarządu łódzkiego Żydowskiego

Towarzystwa Literacko-Muzycznego Hazomir, które oprócz imprez muzycznych propagowało również działania plastyczne. Wystawa w siedzibie Towarzystwa przy ulicy Spacerowej 12 trwała przynajmniej do końca stycznia tego roku, a obok wyrobów rzemiosła pokazano również

obrazy i rysunki, które jednak zwiedzającym wydały się przeciętne<sup>7</sup>.

Podobnie jak w przypadku wyżej wspomnianych wystaw, wzmianki o wystawie zorganizowanej w Pałacu Spiskim w Krakowie na początku czerwca 1912 roku są stosunkowo nieliczne. Informacji o niej nie zamieszczono w krakowskich dziennikach – w „Czasie” oraz w „Nowej Reformie”. Uwagę reporterów tych katolickich periodyków bardziej zajęła procesja Bożego Ciała, która odbyła się w niedzielę 2 czerwca, *Wystawa architektury i wnętrz w otoczeniu ogrodowym*, a także ogłoszenie wyników konkursu na fasadę Muzeum Narodowego na Wawelu<sup>8</sup>. Jedynie w numerze 114 czasopisma „Naprzód” z 22 maja 1912 roku zamieszczono zapowiedź, że: „Począwszy od dnia 2 czerwca można będzie w salach Pałacu Spiskiego przez 14 dni oglądać szczególnego rodzaju wystawę. Istniejąca od sześciu lat w Jerozolimie szkoła przemysłu artystycznego Bezalel urządza tu wystawę swoich wyrobów. Są to przeważnie dywany, roboty srebrne filigranowe i roboty snycerskie z cedru lub akacyi. Wszystkie te rzeczy odznaczają się charakterem i stylem wschodnim o motywach już to starobiblijnych, już to z obecnego życia w nowych koloniach żydowskich w Palestynie zaczerpniętych. Wystawa ta, która pozostaje pod protektoratem komitetu ze sfer inteligencji żydowskiej, budzi w szerokich kołach znaczne zainteresowanie”<sup>9</sup>. W zachowanych dokumentach dotyczących gminy żydowskiej w Krakowie nie ma jednak śladu świadczącego o udziale kahału w organizacji tej wystawy<sup>10</sup>, choć z zachowanego sprawozdania za 1911 rok stowarzyszenia Bezalel – Verein zur Verbreitung von Kunstgewerbe und Hausindustrie im Palästina wiadomo, że składki płaćła loża B’nei B’rith (hebr. Synowie Przymierza), towarzystwo Akiwa oraz kilka osób prywatnych, w tym rabin Ozjasz Thon, działacz syjonistyczny Chaim Hilfstein, a także prezes gminy Samuel Tilles i jego zastępca Ignacy Landau<sup>11</sup>.

Śladem po tej wystawie jest towarzyszący jej plakat autorstwa Artura Markowicza (1872–1934), krakowskiego malarza i grafika, wykonany w renomowanym Zakładzie Litograficznym Aureliusza Pruszyńskiego w Krakowie. Litografia wyobraża stojącego Żyda w stroju wschodnim, wspartego prawą ręką o prostokątną tablicę z polskojęzycznymi informacjami dotyczącymi wystawy, lewą zaś wskazującego na widoczne za nim w tle schematycznie przedstawione budynki szkoły, na fasadach których widnieje napis BEZALEL (na jednym dodatkowo uzupełniony motywem Gwiazdy Dawida)<sup>12</sup>. U stóp Żyda, po prawej stronie, widoczne są wazon i waza, w której uchwyty wkomponowany został motyw Gwiazdy Dawida. Naczynia stoją na postumencie (księżdzie?), na krawędzi którego widnieje napis w języku hebrajskim:

בצלאל ירושלים

*Becalel Jeruszalaim*. W lewym dolnym rogu widnieje sygnatura artysty w języku jidisz:

ארן מארקאוויטש

*Aron (?) | Markowicz*<sup>13</sup>. Sygnatura zakładu litograficznego znajduje się w prawym dolnym rogu plakatu, który odbito z dwóch kamieni litograficznych. W Muzeum Narodowym w Krakowie przechowywane są trzy egzemplarze plakatu, będące zapewne jedynymi



*Talerz sederowy, Jerozolima, Szkoła Artystyczna Becalel, 1912, blacha mosiężna, kuta, inkrustacja cyną i miedzią; w zbiorach MNK, nr inw. MNK IV-M-572, fot. Pracownia Fotograficzna MNK*

zachowanymi w polskich zbiorach publicznych<sup>14</sup>. Janina Wiercińska we wstępie do katalogu wystawy monograficznej prac Artura Markowicza odnotowała, że nie jest pewne, czy jego wyjazd do Jerozolimy, planowany w 1907 roku na zaproszenie zaprzyjaźnionego z nim malarza Samuela Hirszenberga (wykładowcy w Szkole Rzemiosł Artystycznych Becalel), doszedł do skutku z powodu jego przedwczesnej śmierci w 1906 roku. Nie wiadomo zatem, czy widok Jerozolimy na plakacie powstał na podstawie szkicu wykonanego przez artystę z natury, czy też na podstawie fotografii. Jednak Wiercińska omawiany

<sup>7</sup> Gadowska Irmina: *Żydowskie malarstwo w Łodzi w latach 1880–1919*. Warszawa 2010, s. 86. Zob. reklamę w: „Nowa Gazeta” 1912, nr 51, z 31 stycznia, s. 1.

<sup>8</sup> „Nowa Reforma” 1912, nr 245, z 1 czerwca, s. 2; nr 247, z 2 czerwca, s. 2; nr 248, z 3 czerwca, s. 2.

<sup>9</sup> „Naprzód. Centralny organ Polskiej Partii Socjalno-demokratycznej” 1912, nr 114, s. 4.

<sup>10</sup> Żbikowski Andrzej: *Żydzi krakowscy i ich gmina w latach 1869–1919*. Warszawa, 1994, s. 267.

<sup>11</sup> *Loc. cit.*

<sup>12</sup> Por. fotografię z 1913 r. przedstawiającą Borysa Schatza stojącego przed budynkami szkoły w: *Bezalel Academy of Arts and Design* [online]. Wikipedia [dostęp 18 grudnia 2015 r.]. Dostępny w internecie: [https://en.wikipedia.org/wiki/Bezalel\\_Academy\\_of\\_Arts\\_and\\_Design](https://en.wikipedia.org/wiki/Bezalel_Academy_of_Arts_and_Design).

<sup>13</sup> Tłumaczenie dr hab. Maciej Tomal.

<sup>14</sup> Nr inw. MNK III-af- 489 (pochodzenie nieznane), nr inw. MNK III-af- 600 (z daru Jana i Michała Sternschuss-Staniewskich, 1916), nr inw. MNK III-af-1297 (z daru Zenona Pruszyńskiego, 1913). Przed II wojną światową omawiany plakat znajdował się również w zbiorach Maksymiliana Goldsteina we Lwowie, zob. Goldstein Maksymilian, Dresdner Karol: *Kultura i sztuka ludu żydowskiego na ziemiach polskich*. Lwów 1935, s. 111.



Czarka, Jerozolima, Szkoła Artystyczna Becealel, 1912, blacha mosiężna, brązowana, kuta, rytowana; w zbiorach MNK, nr inw. MNK IV-M-571, fot. Pracownia Fotograficzna MNK

plakat – jedyny w dorobku Markowicza – uważa za ślad tych planów<sup>15</sup>.

Poza plakatami wystawy przechowywane są w zbiorach Muzeum jeszcze dwa zabytki wykonane w jerozolimskiej szkole Becealel. Są to naczynia metalowe – talerz oraz niewielka czarka<sup>16</sup>. Oba zabytki pochodzą ze zbiorów zlikwidowanego w 1950 roku Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie, którego kolekcje artystyczne przejęło Muzeum Narodowe. Zgodnie z zapisem na karcie inwentarzowej Muzeum Techniczno-Przemysłowego, oba zostały zakupione „w komplecie” na wystawie Becealelu w 1912 roku za 62 korony i 20 grajcarów<sup>17</sup>. W sprawozdaniu tego Muzeum za rok 1912 zawarto jedynie ogólnikową informację o zakupie do zbiorów w roku administracyjnym 33 przedmiotów, trudno zatem dokładnie zweryfikować zapis na karcie<sup>18</sup>.

Okrągły, płytki talerz, o średnicy 29,5 cm, z płaskim dnem i wyodrębnionym, nieco podniesionym wąskim kołnierzem, wykonano w blasze mosiężnej techniką wyoblania. Pośrodku lustra zdobiony jest inkrustowanym srebrem i miedzią, stylizowanym motywem gwiazdy

Dawida, otoczonej maureską z rozetami i wachlarzami, wypełnioną inskrypcją w języku hebrajskim:

בצלאל אי חחמיג

*Becalel | 1843 (od zburzenia świątyni) [=1912/1913].*

Kołnierz zdobi maureska, w której w sześciu wydłużonych polach widnieją inskrypcje w języku hebrajskim. W dwóch zamieszczono cytat z Księgi Wyjścia:

שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה

*Przez siedem dni będziesz jadł prażne chleby, a w siódmym dniu będzie święto dla Pana (Wj, 13, 6).*

W dalszych czterech tekst zawiera szczegółowy porządek wieczerzy sederowej:

קדש ורחץ כרפס יחץ

(kadisz) *uświęcenie*, (rechac) *obmywanie (ręk gospodarza wieczerzy)*; (karpas) *spożycie jarzyn*; (jachac) *podział macy na afikomen*,

מגיד רחצה מוציא מצה

(magid) *opowieść o wyjściu z Egiptu*; (rachca) *obmycie (ręk biesiadników)*; (moci maca) *błogosławieństwo nad prażnikiem*,

מרור כורך שלחן עורך

(maror) *gorzkie ziola*; (korech) *przepis Hillela*; (szulchan aruch) *wieczera*,

צפון ברך הלל נרצה

(cafun) *deser (afikomen)*; (borech) *dziękczynienie po wieczerzy*; (hallel) *hymny pochwalne*; (nirca) *śpiewy końcowe*<sup>19</sup>.

Drugim zabytkiem jest niewielkich rozmiarów (wys. 7,3 cm, śred. 13,5 cm, śr. gr. 10,4 cm) okrągła czarka o kształcie zbliżonym do ściętego stożka i niewyodrębnionym, płaskim dnem. Wykuta została z blachy mosiężnej o brązowanej powierzchni. Pod wargą wywiniętą na zewnątrz w formie półwałka naczynie zdobione jest rytowanym pasem inskrypcji w języku hebrajskim na tle maureski:

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש יעבודך עמים

*Niechże Bóg ci użyczy rosy niebios i żyzności ziemi, zboża i moszczu obficie. Niech ci służą narody (Rdz, 27, 28–29).*

Nazwa szkoły i data wyodrębniona została dwoma sześciopłatkowymi rozetami:

בצלאל תרע"ב

*Becalel, 672 [=1912]*<sup>20</sup>.

W przeciwieństwie do opisanego wyżej talerza przeznaczenie tego naczynia nie jest jednoznacznie określone. Można przypuszczać, że należy wiązać je ze świętem Sukot, ponieważ od ósmego dnia tego święta do pierwszego dnia święta Pesach do modlitwy błagającej o lata obfite i o błogosławieństwo dla płodów ziemi dodaje się wezwanie: „ześlij rosę i deszcz na błogosławieństwo”. W czasie, kiedy obchodzone jest święto Pesach (w miesiącu nisan, przypadającym na marzec lub kwiecień kalendarza gregoriańskiego), w Palestynie przestają padać deszcze, dlatego w pierwszym dniu tego święta odmawia się modły o rosę<sup>21</sup>. Deszcz odgrywał istotną rolę w judaizmie, co wynikało z rolniczego podłoża religii. Podczas suszy w gminie zarządzano zbiorowy post i odmawiano modlitwy pokutne, bowiem brak deszczu traktowano jak karę za grzechy, np. kradzież. Groźba suszy niweczącej plony kazała ludziom zwracać się o wstawiennictwo u Boga do pobożnych i cnotliwych mężów, takich jak Choni ha-Meagel (I w. p.n.e.), których modlitwy o deszcz były wysłuchiwane<sup>22</sup>.

<sup>15</sup> Artur Markowicz 1872–1934. *Wystawa monograficzna. Katalog prac istniejących i zaginionych*. Warszawa 1994, s. 15. Warto zaznaczyć, że autorka nie dotarła do egzemplarzy znajdujących się w zbiorach MNK i nie zostały one ujęte w katalogu.

<sup>16</sup> Numery inw. MNK IV-M-571, MNK IV-M-572.

<sup>17</sup> Karta inwentarza Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie nr 30584-VI-958 i 959 S.

<sup>18</sup> *Miejskie Muzeum Techniczno-Przemysłowe w Krakowie. Krajowy Instytut Popierania Rękodzieł i Przemysłu w Krakowie. Sprawozdanie za r. 1912*. Kraków 1914, s. 8.

<sup>19</sup> Tłumaczenie Eugeniusz Duda, uzupełnienie daty dr hab. Leszek Hońdo.

<sup>20</sup> Tłumaczenie Eugeniusz Duda.

<sup>21</sup> Lilientalowa Regina: *Święta żydowskie w przeszłości i teraźniejszości*. Cz. 1. (*Pesach, Szabuoth, Sukoth*). „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny” 1909, ser. 2, t. 30, s. 218.

<sup>22</sup> Unterman Alan: *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*. Warszawa 1994, hasło: deszcz, s. 72; hasło: Choni ha-Meagel, s. 61.

Omawiany talerz i czarka w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie nie są jedynymi przykładami metaloplastyki szkoły Becalelu przechowywanymi w polskich zbiorach publicznych. Naczynie do umywania rąk i talerz utrzymany w podobnej stylistyce, wykonane w Becalelu w latach 1906–1929, znajdują się w zbiorach Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma w Warszawie<sup>23</sup>. Ze względu na analogiczną do omawianego funkcję i dekorację przypuszczalnie również talerz sederowy przechowywany w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej został wykonany w tej szkole, choć nie zostało to określone w katalogu<sup>24</sup>. W przeciwieństwie jednak do zabytków zachowanych w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie nie można obecnie stwierdzić, czy którykolwiek z nich został zakupiony na jednej z wystaw szkoły, które odbyły się w miastach europejskich.

## Bibliografia

### Opracowania

- Artur Markowicz 1872–1934. *Wystawa monograficzna. Katalog prac istniejących i zaginionych*. Warszawa 1994
- „Becalel” *Szkoła Artystyczno-Przemysłowa w Jerozolimie*. Łódź [1912]
- Bezalel Academy of Arts and Design* [online]. Wikipedia [dostęp 18 grudnia 2015 r.]. Dostępny w internecie: [https://en.wikipedia.org/wiki/Bezalel\\_Academy\\_of\\_Arts\\_and\\_Design](https://en.wikipedia.org/wiki/Bezalel_Academy_of_Arts_and_Design)
- Chrzanowska Agnieszka: *Metaloplastyka żydowska w Polsce*. Warszawa 2005
- Shilo-Cohen Nurit: *The „Hebrew Style” of Bezalel, 1906–1929*. „The Journal of Decorative and Propaganda Arts” 1994, Vol. 20, p. 140–163
- Gadowska Irmina: *Żydowskie malarze w Łodzi w latach 1880–1919*. Warszawa 2010

- Goldstein Maksymilian, Dresdner Karol: *Kultura i sztuka ludu żydowskiego na ziemiach polskich*. Lwów 1935
- Kostek Józefa: *Świat przeszły dokonany. Judaika ze zbiorów MNZP*. Przemysł 2012
- Lilientalowa Regina: *Święta żydowskie w przeszłości i teraźniejszości*. Cz. 1. (*Pesach, Szabuoth, Sukoth*). „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny” 1909, ser. 2, t. 30, s. 191–288
- Miejskie Muzeum Techniczno-Przemysłowe w Krakowie. Krajowy Instytut Popierania Rękodzieł i Przemysłu w Krakowie. Sprawozdanie za r. 1912*. Kraków 1914
- Muzeum Żydowskiego Instytutu Historycznego. Zbiory artystyczne*. Warszawa 1995
- Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*. T. 1. Oprac. Zofia Borzymińska, Rafał Żebrowski. Warszawa 2003
- Unterman Alan: *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*. Warszawa 1994
- Żbikowski Andrzej: *Żydzi krakowscy i ich gmina w latach 1869–1919*. Warszawa 1994

### Prasa

- „Jedność. Organ Żydów Polskich” 1910, nr 4; nr 8
- „Naprzód. Centralny organ Polskiej Partii Socjalno-demokratycznej” 1912, nr 114
- „Nowa Gazeta” 1912, nr 51, z 31 stycznia
- „Nowa Reforma” 1912, nr 245, z 1 czerwca, nr 247, z 2 czerwca, nr 248, z 3 czerwca

### Słowa kluczowe

Becalel, Bezalel, Szkoła Rzemiosł Artystycznych Becalel, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Techniczno-Przemysłowe w Krakowie, Kraków, judaika, wystawy w Krakowie w XX wieku

## Rudiments of the Bezalel School exhibition in the collection of the National Museum in Kraków

The Bezalel School of Arts and Design, founded in Jerusalem in 1906 by Boris Schatz (1866–1932), was founded with the aim of spreading artistic crafts among the local Jewish population. Its main domain was the production of eastern carpets and metal and wooden souvenirs. The school workshops produced both traditional items related to synagogue worship and home religious rites, as well as everyday objects and costume decorations. Moreover, the school also taught painting, drawing and Hebrew language. The school's task was to create a national style based on the tradition of Jewish art, especially illumination and calligraphy, combined with contemporary trends in European art. Both the forms and ornamental motifs used by Bezalel artists to decorate their products, show clearly visible patterns that have their origins in Middle

Eastern art. The school's products were originally intended for the local market of Jerusalem, but with time, they production of items for export to Europe and the United States began. The school was supported by an association operating under the same name and in order to facilitate the export of products, sister associations were founded in Hamburg, Prague, Antwerp and other cities. In the years (1910?) 1911/1912, the Bezalel Limited Partnership was established in Warsaw, with the aim of distributing the

<sup>23</sup> *Muzeum Żydowskiego Instytutu Historycznego. Zbiory artystyczne*. Warszawa 1995, s. 34, poz. 87 i 88, il. 63 i 64.

<sup>24</sup> Kostek Józefa: *Świat przeszły dokonany. Judaika ze zbiorów MNZP*. Przemysł 2012, s. 38, kat. 84, il. 85.

school's products in the Kingdom of Poland and Russia. In 1909-1910 in Europe, short term Bezalel exhibitions were organized in Berlin, Munich, Cologne, Basel, Katowice, Hamburg, Leipzig, Vienna, Königsberg, Poznań, Lviv and Warsaw; in 1911, a large exhibition was held in Odessa, the following year in London, and in 1914 in New York and Baltimore. References to exhibitions organised in Polish cities are extremely scarce. It is known that a Bezalel exhibition was held at the end of 1909 in Warsaw, in February 1910, an exhibition of the school's works was organized in the meeting rooms of the kehillah in Lviv, and an exhibition in Łódź was opened on the 18th of January 1911. As in the case of the abovementioned exhibitions, references to the exhibition held at the Spisz Palace in Kraków at the beginning of June 1912 are relatively scarce. A remnant of this exhibition is an accompanying poster

by Artur Markowicz (1872–1934), a Kraków painter and graphic artist, made in the renowned Aureliusz Pruszyński Lithographic Company in Kraków. The National Museum in Kraków holds three copies of the poster, probably the only ones preserved in public Polish collections. In addition to the posters, the Museum's collection also includes two metal dishes made at the Bezalel school in Jerusalem – a Seder plate and a small bowl, which should most likely be associated with the holiday of Sukkot. Both of them come from the collection of the Technical and Industrial Museum in Kraków, liquidated in 1950, whose artistic collections were taken over by the National Museum. According to the entry on the inventory card of the Technical and Industrial Museum, both monuments were purchased "as a set" at the Bezalel exhibition in 1912 for 62 crowns and 20 kreuzers.